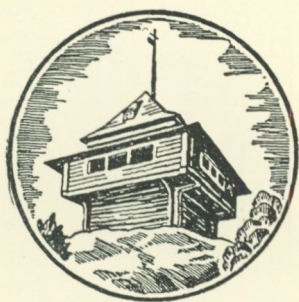

**NORDISKA MUSEETS OCH
SKANSENS ÅRSBOK 1936**

FATABUREN

NORDISKA MUSEETS

OCH SKANSENS ÅRSBOK

1936

Redaktion:

ANDREAS LINDBLOM · GÖSTA BERG · SIGFRID SVENSSON

*Årsbokens omslag med en interiörbild från Bellmans-
museet på Skansen är utfört efter fotografi
av Olof Ekberg.*

Tryckt i gravyrtryck hos

Victor Pettersons Bokindustriaktiebolag, Stockholm 1936

I EN GAMMAL PRÄSTGÅRD

av Tor Andra

Den gamla prästgården, uppförd 1755, var ett lågt och brett envåningshus under brutet tak. Den hade, kanske på grund av överdriven sällskaplighet, eller emedan man kände sig bunden av orienteringsprinciper, som blivit vana och instinkt, förlagts omedelbart invid landsvägen, över vars damm och modd den lyfte sin höga och buktande spritputsade stenfot.

Läget hade nackdelar och fördelar. Sommartid kunde sällan ett fönster öppnas åt landsvägen. I mörka natten väcktes de sovande ofta av skrålet från någon nattvandrande bonddräng, som ville visa sin manhaftighet genom ett extra illhoj utanför prästens fönster. Men så hade man också en avundsvärd utsikt från fönstren. Där kunde man räkna skjutsarna i begravningsföljerna på söndagarna och raderna av brädläss och kolryssar om vintern. På fyra meters håll kunde man konstatera hur fulla pojkar voro vid den vådliga hemfärden från beväringssmönstringen i Vimmerby eller midsommarfesten på Hultsfreds lägerplats.

Gårdsanläggningen hade ursprungligen varit en åt tre sidor slutet fyrkant. På ena kortsidan kvarstod ännu den äldsta prästgården, fyra rum och kök, varav ett rum och köket tillbyggt 1656. Långsidan mitt emot huvudbyggnaden hade i äldre tid utfyllts av en rad pittoreska hus för skilda, mest ekonomiska ändamål. Där låg då också ovanpå en bod, adjunktskupan. Nu var alltsammans jämnat med jorden och gården planterad med yviga lindar.

Huvudbyggnadens mitt upptogs av ett rymligt kök, som alltså hade hållit sig kvar på härdens urgamla centralplats. Där fanns i ena hörnet en spiskupa av cyklopiska dimensioner, mitt i taket en anordning för att fästa varpan, när en väv skulle sättas upp, och ett par långa stänger i järnringar. Köket delade nedre våningen i två områden eller två världar, den ena strängt tabu, den andra noa eller tillgänglig för profant bruk. I den för vardagens liv upplåtna delen låg sängkammaren, som också var de minstas lektrum. Till en fjärdedel upptogs den av en ofantlig öppen spis. Där tändes varje kväll vid sängdags en brasa, vid vilken vi stekte oss en stund, innan vi kröpo ned i våra bäddar. Ingen eld har värmt så ljuvligt, och inga glöd ha berättat sådana sagor: trollslott, fästningar, stenkolsskogar och urtidsdjur. Spjället lämnades sedan öppet och genom den frikostigt tilltagna rököppningen föll ibland yrsnö in på den kallnade askan. Med denna friska ventilation fortsattes tills yngste sonen, vars vagga stod nära spisen, ådrog sig en bronkit, som så när i förtid ändat hans lovande bana.

Vaggan, eftersom jag råkade nämna den, kunde vara värd sitt eget kapitel. Den har icke blivit bevarad som en historisk relik, som Karl XII:s vagga, men den har gjort en god och trogen tjänst. Farfar hade egenhändigt snickrat den och tio telningar ha framdusat sina första levnadsår i den behagliga yrseln från dess gungningar. Jag misstänker att fantasilösheten, den torra sakligheten och funktionalismen hos den nya generationen i någon mån bero på att den startat i livet utan gungning och vaggvisor.

Matsalen hörde också till det fria området. Men genom den rymliga farstun, som saknade eldstad och hade årstidens naturliga temperatur, kom man, eller rättare sagt kom man icke, annat än vid sällsynta högtidliga tillfällen, in i prostens arbetsrum och rummet därinnanför, husets allra heligaste, förmaket. Det hade stoppade möbler, soffor och emmor klädda med blått tyg och en atenienn med porträttalbum och sju eller åtta fina böcker i klotband med guldsnitt, på de nedre hyllorna porslinsfigurer och annat smått på de övre. I dess närhet fick man knappast andas.

På övre våningen funnos tre rum och mellan dem en öppen vind, många garderober, mörka vinklar och prång, snedögda vindsfönster med grönt glas. Allt däruppe var på en gång underligt, intressant och otryggt. Ofta kunde vi i plötslig känning av en oförklarlig, kuslig närvaro kasta upp dörren och flyga nedför trappan i ett par språng med bultande hjärta. Man hade ju hört en del berättas. En länsman skulle ha hängt sig på vinden. Och i ena gästrummet hade h o n levat, prosten von Melens mor eller kanske det var hans friherrinna. Många som sovit där, hade i dröm eller vaka sett en gammal fin dam stå vid sängen. Ett historiskt faktum är, att en ung dam, som bevisligen icke hört något om de gamla sägnerna och för övrigt i hög grad saknar anlag och böjelse för det ockulta, vid sitt första besök i prästgården i en augustikvälls varma skymning sett en okänd gammal dam i vit spetsmössa vika undan gardinen från gästrummets fönster och intresserat betrakta henne, som kommit ny i gården och i släkten. Jag skulle också kunna berätta åtskilligt om de underliga och hittills oförklarliga knackningar, som natten mellan pingstdagen och annandag pingst 1894 skakade hela huset. Nog fanns det mystik i den gamla prästgården.

Trädgården hade anlagts och vuxit ut så som ingivelsen och skaparglädjen hos den siste innehavaren velat det: buskage och bersåer av växlande form och trädslag, sandplaner, slingrande gångar, rabatter, rader av fruktträd och trädgårdsland. Det hela skulle väl ha väckt en trädgårdsarkitekts förtvivlan men hade improvisationens och det vildvuxnas fria behag. Där fanns en hel kulle med stora körsbärsträd, hasselhäckar och plommonsnår, otaliga krusbärsbuskar och frikostiga jordgubbsland. Relikter av äldre trädgårdsanläggningar levde kvar i undangömda urskogssnår. Där slingrade sig ännu kring unga stammar revor av humle, senvuxna skott från dem, som kryddat forna prästerliga ölbrygder. Det påstods i förbigående sagt även att det förr i tiden bränts brännvin i brygghuset. Gubbar ha berättat mig att de som småpojkar sålt häggbär för 12 styver kannan till prästgårdsbränneriet. Det var kanske icke fullt historiskt, men idén med häggbären förefaller ju icke oäven.

Bild 1. Vena kyrka i Linköpings stift. Intill kyrkan ligger prästgården, jämför bild 2.

Det liv, som levdes i denna gård, fick naturligtvis sin särskilda prägel av husfaderns kall. Det märktes redan i tillvarons dagliga rytm, ty varje dag börjades och slutades med husandakt. Vid morgonbönen dominerade för vår uppfattning psalmsången. Vi sjöngo in den Wallinska psalmboken i våra hjärtan för alltid. Psalmvalet bestämdes oftast av kyrkans eller årets tider. Det var ett säkert sommartecken då morgonbönen första gången hölls ute i stora bersån och de nykomna svalornas skri ljöd som obligat diskant till »Den blomstertid nu kommer». Men dagens behov och stämningar kunde också kräva uttryck. Än kan jag höra husfadern med sin starka röst stämma upp:

Jag vet på vem jag tror,
när livets glädje rymmer
och hjärtat brista vill
bland oro och bekymmer.

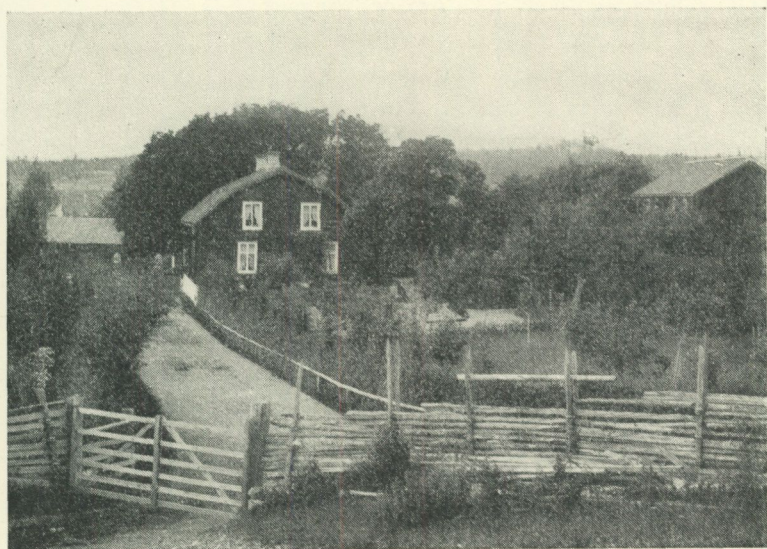

Bild 2. Vena prästgård. Bilden utgör en omedelbar fortsättning av det foto som reproducerats å bild 1.

Bild 3. Vena prästgård. Prästfolket — familjen Andræ — samlat på gårdsplanen.

Det fattades säkert icke oro och bekymmer i ett hem, där en stor skara barn växte upp, av vilka alltid fyra eller fem samtidigt skulle hållas vid skola och universitet.

Bibeln lästes icke i urval utan i följd. Gamla testamentet tilltalade nog oss barn mera än Paulus, för vilken vi hyste stor respekt men mindre intresse. Släktregistren överhoppades kanske, men noga lästes de utförliga lagarna om offer och reningar, om arken och förbundstältet. Än kan jag höra den fantasieggande beskrivningen av tabernaklet i öknen: »Och tabernaklet skall du göra av tio tapeter, av vitt tvinnat och mörkblått och mörkrött och rosenrött garn och i dessa låta inväva keruber.»

Klockornas klang och kyrkans tider flöto samman med vår tillvaro. Ty söndagliga kyrkobesök voro icke påbud utan en självklar ordning, vars orubblighet vi aldrig ifrågasatte. Varje tid hade sin särskilda färg, sina seder och sina märken: blossen på julmorgonen, om våren de gula påskliljorna i flickornas klänningsliv och om sommaren lavendeldoften, som, något tillsatt med nervdroppar, strömmade ut från kvinnfolksbänkarna.

Också de stora högtiderna, vilkas ritual väl annars i allt väsentligt var densamma i de flesta hem, hade vissa särdrag i prästhuset. Julen började med den stora slakten. Det var ansträngande dagar, då de tunga hackknivarna dunkade i köket från morgon till kväll. Då avdelades alltid en av gårdens torpare till köks-handräckning. Det var en spenslig, mörklagd karl, han ansågs icke mycket värd som utarbetare, men hade fint sätt och stod högt i gunst hos köksregementet. Talgen sparades till ljusstöping, som sedan ägde rum i brygghuset. De långa smäckra talgljusen användes dock endast till vardagsbruk. Men ännu länge sedan köpljusen för alltid satt sig fast i alla husets stakar och kronor, fortsatte gamla Kristin, trotjänarinna och inventarium domesticum, att stöpa sitt privata ljusförråd, som hon förbrukade vid sina kvällsronder kring handkammare, visthusbod och källare. Med seg men hopplös trohet som vid budorden i en döende religion höll hon i den nya underliga tiden fast vid sin princip att aldrig köpa för pengar det man kan åstadkomma genom eget arbete.

Julbaket inföll närmare jul, dock lyckligtvis aldrig så nära som dagen före Tomasmässa, den 21 december. Kristin hade sagt oss barn, att den natten skulle ugnen vara kall, ty då måste de baka, som ha bott i huset förr. Det omfattade också ett särskilt bak av fattigbröd. Det var visserligen bättre än det bröd, som familjen använde i vardagslag, ty det bakades av siktat och icke av sammalet mjöl, men ändå något ringare i kvalitet än vörtlimpan, som utgjorde julens festliga bröd. Det skall ju vara måtta och förstånd också i givmildhet och barmhärtighet. Dagarna före jul kommo en lång rad kutiga gummor i grå långschalar och gubbar från backstugor och småställen inne i skogarna. Somliga hämtade sin tribut: en brödkaka, ett stycke fläsk eller korv med självfallet och ordkargt lugn. Gubbarna lämnade ofta flickorna i köket ett par kvastar med fint rundtäljda skaft av furu och vippta av björnmossa eller smidigt björkris, kanske också bara en bunt spingstickor att göra upp eld med. Ty också den fattige vill göra rätt för sig. Andra framställde sin begäran i jämmerliga tonfall och utgöto sig efteråt i pinsamt överdrivna tacksägelser och välsignelser. Den sorten hade svarta stickande ögon och ofta, trots tandlöshet, trasor och förfall, ett visst något i skick och utseende.

Julaftonens fröjd hade kanske en mera dämpad ton, mera värdighet och stillhet än i andra hem. Men trots vår längtan efter julklapparna hade vi aldrig hjärta att önska en förkortning av läsningen, som omfattade både profetian och julevangeliet, eller ens av julpsalmen, som sjöngs med alla tretton verserna. Ty det var obeskrivligt högtidligt. Man dansade icke heller kring granen, utan sjöng julpsalmer. Den som tror att vår glädje därför var mindre eller svalare dömer i högsta grad i fåvitsko. Den var fastmer ofattbar stor, den sprängde i hjärtat, så att man många årtionden efteråt undrar att man kunde överleva den.

Julottan började klockan 5 och kyrkan var upplyst av talgljus, som stöptes hos kyrkvärden i Kärby. Det var en ansvarsfull men eftersökt uppgift att sitta bredvid en ljushållare. Det krävdes att man i rätta ögonblicket reste sig upp, vätte på fingrarna och avlägsnade skarnet, snabbt så att man icke brände sig, och dock

försiktigt så att ljuset icke slocknade. När julottan slutat med »Den signade dag», just som himlen började blåna i de höga imiga fönstren, vidtog en särskild fest i prästgården. Kyrkobetjänningen av lägre grader var bjuden på frukost. Stampande trädde de in, anförda av ringaråldermannen, gamle Rönngren, som numera under hela året endast tjänstgjorde vid denna frukost i prästgården. Ringarens värv var maktpåliggande, en konst mer än ett yrke. Urgammal mystik, som förjagats från altaret, hade flytt upp till tornkammaren och svävade där som en aura av skräck och tjusning, i minnet förbunden med doften av beck och olja och gammalt trävirke och med bilden av storklockan i sin ställning av grova bjälkar, tung, myndig och allvarlig. Hon hade sina lynnen eller sin känning av högre makters domslut. Det hade hänt ibland när någon särskilt rik, snål och orättfärdig bonde skulle begravas att det behövts fem man för att ta upp henne fastän två annars var tillräckligt. Rönngrens svarta ögon lyste i ett skarpt kritvitt ansikte. Han var en aristokrat, ty hans farfar hade varit klockare i socknen, och dessutom en man, som hade varit med om både ett och annat. Det hade hänt att rådet hade väckt honom, då han höll på att försova sig till förstgångsringningen, som julmorgonen skedde klockan tre. Men också att glosen hade lagt sig framför hans fötter och stängt vägen till kyrkan i vintermörkret. Kyrkvaktare Stolt var annars här främst i rang. I kyrkan inskränkte sig hans offentliga verksamhet till att bullra med vedinkast i kaminen under predikan. Viktigare sysslor såsom psalmnummers upphängande och håvgång utfördes av kyrkvårdarna.

Men också det naturliga årets gång utskiftade tider, arbeten och nöjen i detta som i andra lantliga hem. För de sysselsättningar på åker och äng, som betingas av årstidernas rundvandring, hade vi ett mer än platonskt intresse. Kyrkoherden brukade visserligen icke själv sitt boställe, men han hade det utarrenderat mot hälften av avkastningen. Vi hade alltså vår del i det som växte och levde. När en höstmorgon tröskverkets trivsamma muller hördes från logen angick det också oss. Snart stannade flakvagnar lastade med tunga säckar utanför vår bod och humöret hos husets

Bild 4. Bröllop i Vena prästgård. Foto från 1899.

herre steg då oftast en eller annan grad. Under klara vinterdagar öste han ofta själv sin råg på spannmålsloftet. Säden behövde ju luftas för att inte brinna ihop, men då han såg de strida kornen forsa ur träskoveln kände han nog också vad den rike känner, då han låter sitt guld glida mellan fingrarna. Ty han var bonde född och hade arbetat med jorden till sitt tjugonde år. Dalen, där prästgården låg, hade vid hans tillträde varit en vidsträckt myr med odonbuskar och starrtuvor. Han hade med otroliga ansträngningar övervunnit böndernas sega misstro och inbördes missundsamhet och fått i gång ett gemensamt utdikningsföretag. Nu var hela mossen, porsens och myggens forna rike, ett enda böljande sädesfält. Jordbruk förstod prosten och det skadade icke hans ställning i en församling av idel bönder. Det sades allmänt till hans beröm att han var hel präst och halv bonde.

Vi hade egna får och egen häst, trotjänaren Sleipner, som i sin kyrkliga tjänst tillägnat sig en butter värdighet och var lat som en gammal vaktmästare. En rymlig vagnbod var fylld av en större samling åkdon, av olika ålder och utseende. I det mörkaste hörnet stod droskan, ofantlig, urmodig, med väldiga rödlackerade hjul. Den hade en gång i förhistorisk tid förvärvats på en adlig auktion. För ett par prästgårdshästar var den även utan passagerare för tung och hade aldrig använts i vår tid. Det övernaturligas fasa och lockelse bodde under den svarta dammiga huven. Ty de äldre syskonen hade sagt, att droskan hade något med åskan att göra och det som för dem var ett gott skämt var för sexåringen en hemsk fast oförklarlig verklighet.

Prästgården var en väldig domän, omkring 1,500 tunnland, mest skog och impediment. Den hade 9 dagsverkstorp, många lägenheter och backstugor och en befolkning av 130 själar. En god del av denna arbetsstyrka var åtminstone en gång om året inkallad till tjänst. Det var vid höslättern på Stora Vena, en halv mil från prästgården. Vi bodde i Hvèna och foro till Véna, lägg märke till accenten! Kungl. Maj:t har lyckligtvis ännu icke befallt greve Bielke att stava sitt namn med ä, men han, eller kanske var det någon underlydande myndighet, har haft smaken att

genom en ukas beröva Hvena dess aristokratiska h. Vena betyder enligt språkmännens mening den sankt strandängen och namnet svarade exakt mot platsens beskaffenhet. Redan färden till Vena i skrindor, till hälften fyllda med hö, var en obeskrivlig fest. Vid framkomsten samlades skördefolket kring fågnaden, som den gången bestods av brukaren och utgjordes av en halv kaka bröd, tumstjockt bestruken med smör, ostskivor och pannkaka. Svagdricka i oransonerade mängder. Sedan roade drängarna sällskapet med »tämja stutar», »spänna kyrka» och annan lantlig sport. När återfärden anträdde låg redan fuktig och kall luft över de vida moderna och vägen hem blev underligt lång. Vagnshjulen malde tyst och sövande i den eviga, svarta ävjan.

I en prästgård levde man aldrig sitt liv i förnäm eller fattig avskildhet från världen. Den var ju på sitt sätt en medelpunkt i bygdens liv, där många trådar sammanlöp. Besökande kommo och gingo. Sorgebud och glada nyheter inlöp. Till prostens ämbetsrum smögo sig sent på lördagskvällen, skygga som brottslingar, bortkomna fast generat lyckliga de stackars lysningsparen. Den stora nyheten, som följande söndag skulle explodera från predikstolen, måste ju ändå först meddelas prästen. Där höllos också många och långa samtal, vilkas innehåll man endast kunde ana genom ett särskilt allvarsdrag i husfaderns ansikte eller genom halvhöga samtal mellan far och mor, av vilka barnen, som alltid, uppsnappade mer än avsett och lämpligt var.

Gästfrihet utövades så långt möjligt mot alla församlingsbor, men det var husfaderns grundsats att prästen i en landsförsamling först och främst måste vara böndernas präst. Bland dem hade han ju sina trognaste åhörare och sina pålitligaste vänner. Han, som stammade från generationer av allmogemän, som varit åttingsbönder i Äpplehult och frälsearrendatorer på Kapela lillgård, förstod också i grund konsten att umgås med bönder. Eller rättare sagt, det var hos honom mera natur än konst. Där han var med, på bröllop, läsmöten eller körsbärskalas, samlades alltid en tät krets av lyssnare kring hans plats, skrattsalvorna dånade och det gick urgemytligt till. För den som själv vuxit

upp bland allmogen är det i regeln påfrestande att höra stadsbarnets och stockholmarens försök att träffa den lantliga umgängestonen. Inte därför att han uttrycker sig för fint, för bildat och obegripligt, utan oftare därför att han lägger sig till med en konstlad enkelhet och folklighet, som verkar grotesk i sin tillgjordhet och falskhet. Han underskattar bondens taktkänsla och intelligens. Ty bonden är minst lika skarp människokännare som stadsbon och har ett säkert öra för de falska tonfallen, och han är icke så dum, att man behöver skruva ner sin intellektuella nivå eller översätta sina tankar till något självgjort folkspråk, för att han skall begripa dem.

Vissa bjudningar återkommo årligen på bestämda tider. Kyrko- och skolrådet åt alltid frukost i prästgården de dagar ordinarie kyrkostämman hölls. Kommunens höga förtroendemän hade nog en annan och för att säga sanningen mindre imponerande typ än den jag senare skulle lära känna i Uppland. En uppländsk kyrkvärd mottar sitt kall som ett uppdrag för livet. Här i Småland hade ingen suttit särdeles länge på ärones säte förrän han kände sig uttittad av oroliga och missundsamma expektanter. Det är möjligt att smålänningarna inte heller hade samma stränga och nästan osjälviska samfundsanda som upplänningarna. Rådsledamöterna ansågo som sin förnämsta uppgift att hålla tummen på socknens pung. Det var på den tiden en skollärare avlönades med 600 kronor om året förutom bostad och kofoder. Vid ett tillfälle diskuterades i timmar om man borde tapetsera skollärarens rum, som prostens ville, eller vitlimma och prickstänka med kimrök och rödfärg, som sparsamhetspartiet önskade.

Långt in i nyaste tid hade ju prästerna på gammaltestamentligt vis lyft sin tionde av markens frukt och hjordarnas avkomma. Den tiden var nu förbi och därmed de gamla pittoreska tiondeuppbörderna, som konsten förevigat. Men även sedan alla avgälder omräknats i pengar ville prostens icke lyfta sitt arvode som en vanlig löntagare. Uppbörden av prästlönen ägde därför rum i prästgården och prostens bestod därvid förtäring, enkel men substantiell: bröd, smör och ost, kokt fläsk och inlagd sill, svagdricka och kaffe. Den bjöds i gamla prästgårdsbyggningen,

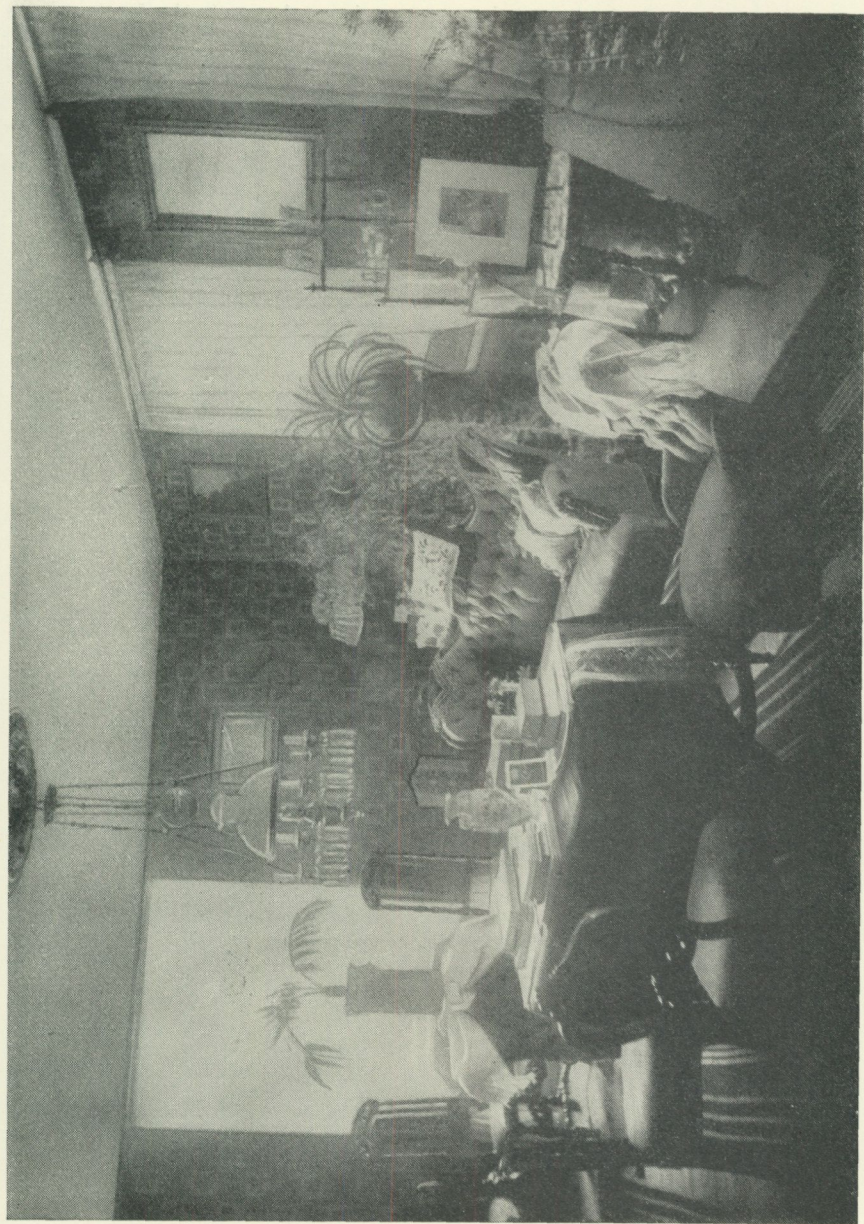

Bild 5. Förmaket i Vena prästgård. Foto från författarens barndomsår omkring 1890.

vars storstuga hade en väldig öppen spis med ugnshylla. På bänkarna kring salens väggar gonade sig mången långväga avgäldsgivare halva dagen och erlade sedan sin skatt med jämförelsevis lätt hjärta. Det gällde framförallt lägenhetsägare och backstugusittare vilka om de icke tillhörde den kategori, som i församlingsboken betecknades som »utfattiga», betalade 25 öre, vilket belopp de i lyckliga fall kunde äta in på uppborrdsmötet.

En rest av något gammalt påskoffer var väl seden att årets läsborna skulle skänka prästen ägg till påsk: en kull, d. v. s. 12 stycken, eller en halv efter råd och lägenhet. Som konfirmanderna voro bortåt hundratalet bör det ha blivit ett ståtligt förråd. För mitt minne står särskilt den underbara samling av korgar i alla former, fasoner och flätningssätt, som samlades på farstubron medan barnen drucko kaffe inne i prästgården. Det skulle troligen ha varit något för en etnografisk expert. De flesta voro flätade av enrötter som måste uppsökas på avlägsna lokaler, ty endast i ett visst slag av djup sandmo växte enarnas rötter tillräckligt långa och raka.

En fast institution var också ostmötet eller ystet. Någon gång i juli eller augusti månad tillkännagavs genom skvallerposten, att de bondhustrur, som så ville, på bestämd dag kunde infinna sig i prästgården, lämna sina mjölkflaskor i brygghuset och sedan intaga middag i storstugan i gammelbyggningen. Vid ett av dessa ostmöten i början av 80-talet serverades för första gången en ny läckerhet, som hette anjovis. Den måtte icke ha tilltalat bondhustrurnas ofördärvade smak, ty efteråt fann man bakom den stora långsoffan, som farfar snickrat, 6 stycken undansmusslade anjovisar. I brygghuset, som liknade ett ångande häxkök, tillverkade Anna-Lisa, med en här av biträden, sköna ostar av den inlevererade mjölken. Nej inte av all mjölk. Mull-Saras trekannekruka sattes omärkligt åt sidan. Dess innehåll fick inte blandas med annan mjölk, ty med den stod det kanske inte rätt till. Pojkarna i Främsteby kallade hennes ost för spirtussost. Jag frågade en invigd, vad en spirtuss kunde vara och fick veta att det var en locke, d. v. s. en spindel, i en ask, genom vilken man kunde trolla till sig nästans egendom. En spiritus familiaris alltså.

Jag borde ju också säga några ord om det andliga liv, som leddes i denna enkla omgivning. Då dröjer min tanke särskilt vid min fars bibliotek. Helt naturligt, ty jag hade redan som tioåring det enastående och avundade privilegiet att efter behag få slåa bland min fars böcker. Det var verkligen ett icke föraktligt bokförråd. Till en del bestod det av nyare verk, mest i kyrkohistoria och praktisk teologi, de flesta inköpta under min fars komministertid på besparingar av en lön, som enligt regleringen uppgick till 1,200 kronor. Återstoden utgjordes av äldre böcker, auktionsförvärv och gåvor, särskilt en stor samling, som tillhört den lärde prosten Anders-Jan Pettersson i Rök. Bland dem funnos de verk, som intresserade mig mest, fastän det ju skulle dröja åtskilliga år, innan jag kunde tolka de tyska och latinska titlarnas gåtor. Prosten läste nästan varje dag en stund i sina kyrkohistoriska verk och höll sin teologiska bildning väl vid makt.

Vitterheten var icke allt för rikligt representerad. Men klassikerna läste man och kunde dem delvis utantill. I familjekretsen fördes ofta litterära diskussioner om olika författares rang. Min mor hyllade Runebergs rättframma och flärdlösa realism, min far, som var livlig och fantasibegåvad, tilltalades mer av Tegnérns retorik. Han hade studerat i Lund och kunde berätta Tegnérshistorier i vilka han härmade den egendomliga näston, som lär ha varit karakteristisk för skalden. I Lund hade traditionen om den väldige varit levande ännu vid slutet av 50-talet. Den decemberdag då Vårt land bragte referaten från Svenska akademins högtidsdag var en viktig dag i min fars ögon. De framlagda proven på den ärevördiga institutionens snille och smak läste han då gärna högt för sin familj.

Tidningen Vårt land var för övrigt husets orakel i både politiska och litterära frågor. Det som stod tryckt i Vårt land var för oss Sanningen, varken mer eller mindre, kanske bestridd, anfäktad, förföljd, men självklar och till slut segerrik. Jag minns hur jag ännu som gymnasist läste en frejdig artikel av Heuman, riktad mot Schücks nyss utgivna arbete om den israelitiska litteraturen. Jag kände verkligen medlidande med professor Schück

och undrade hur han skulle kunna bära att ha blivit så nedgjord av hovpredikanten Heuman. Genom Vårt land var det C. D. af Wirséns litterära smak, som kom att härska i prästhusen eller kanske var det prästhusen, som bestämde Wirséns smak. I litterära frågor började jag som gymnasist i all stillhet frondera. Jag glömmer icke när jag i nedre sjunde under julferierna höll på att stava mig igenom Goethes Wahlverwandschaften och kallades ner från mitt rum för att i familjekretsen höra en bok av Runa läsas högt. Att vara litterär gymnasist och få offra Goethe för Runa! Min far var en avgjort generös natur. Men han tålde icke att någon av oss drog sig undan i surmulen eller viktig isolering. Då var hans lösen, godlynt men mycket bestämt: Ingen separatism!

Men det tvång som utövades var ett milt ok. Det skadade ingen, det framkallade inga hämningar eller komplex. Blott en djup tacksamhet som aldrig rätt kan uttryckas och dessvärre icke heller återgäldas till ett nytt släkte.